

Met gebalde vuisten maakt uiterst rechts een opmars in Europa: in tien jaar van marginale beweging naar een kwart van het electoraat

Guus Valk, Wilmer Heck

„Send them back, send them back”, [klonk](#) het vorige week uit tientallen kelen van Europarlementariërs in Straatsburg. Nadat op een extreemrechtse conferentie in Porto – toegesproken door FVD-partijleider [Lidewij de Vos](#) – onlangs al massaal ‘remigration’ werd gescandeerd, ontkwam nu ook de plenaire zaal van het Europees Parlement niet aan hatelijke leuzen, soms gepaard gaand met gebalde vuisten. Aanleiding was het [aannemen](#) van een wet die het mogelijk maakt afgewezen asielzoekers te deporteren naar terugkeercentra buiten de EU. „Voorbij alle waardigheid”, noemde Europarlementariër Anja Hazekamp van de Partij voor de Dieren het geschreeuw in het parlement.

Deze woensdagmorgen presenteert een groep internationale politicologen een groot onderzoek naar de stemverhoudingen in Europa. De groep kiezers die stemt op een uiterst rechtse partij groeit – met pieken en dalen – steeds sneller, blijkt uit de nieuwste editie van [The PopuList](#). Op deze site wordt een overzicht gegeven van het percentage kiezers dat in 31 Europese landen op een uiterst rechtse of uiterst linkse partij stemt. De gegevens werden bijgewerkt tot en met mei van dit jaar. De laatste editie van The PopuList werd gepubliceerd in 2023.

Uit het onderzoek blijkt dat ruim 23 procent van de Europese kiezers op een uiterst rechtse partij stemt. In 2023 was dat ruim 18 procent, in 2020 ruim 16 procent. De grootste toename in een jaar was in 2015, toen op het hoogtepunt van de vluchtelingencrisis meer dan een miljoen migranten Europa bereikten. Dat jaar steeg het percentage kiezers dat op een uiterst rechtse partij stemt naar bijna 11 procent, waar dat een jaar daarvoor nog geen 7 procent bedroeg.

Het aandeel van uiterst links is gestaag gedaald en komt dit jaar nog maar net boven de 1 procent uit.

‘Nativistisch’ en autoritair

De onderzoekers, onder leiding van politicoloog Matthijs Rooduijn (Universiteit van Amsterdam), definiëren uiterst rechtse partijen als ‘nativistisch’: een vorm van nationalisme waarbij de belangen van leden van de ‘eigen bevolking’ voor die van immigranten gaan. Degenen die volgens zulke partijen niet bij de ‘eigen bevolking’ horen, vormen een bedreiging.

Een uiterst rechtse partij is daarnaast autoritair. Ze gelooft in een strikt geordende samenleving, waarin schendingen van het gezag streng moeten worden bestraft.

Uiterst linkse partijen verwerpen “de onderliggende sociaaleconomische structuur van het hedendaagse kapitalisme en pleiten voor alternatieve economische en machtsstructuren”, aldus de samenstellers van The PopuList.

Hoe verliep de opkomst van extreem- en uiterst rechts in acht Europese landen?

Polen

„Sinds Recht en Rechtvaardigheid (PiS) bij de parlementsverkiezingen van 2023 de macht verloor, bestaat over Polen het idee dat uiterst rechts is verslagen. Niets is minder waar”, zegt Rooduijn. PiS en het nog extremere Konfederacja staan in de peilingen samen op 40 procent van de stemmen. „Bij nieuwe verkiezingen zou PiS weleens steviger in het zadel kunnen komen, met nog veel grotere gevolgen voor de rechtsstaat dan we al zagen.”

Volgens Rooduijn is de voedingsbodem voor het succes van uiterst rechts in Polen de manier waarop politici en

influencers hun populistische anti-immigratieretoriek koppelen aan een religieuze en conservatieve koers. Herhaaldelijk benadrukken ze dat een liberale elite in Polen en de EU ver af zou staan van de traditionele waarden die veel ‘gewone’ Polen aanhangen.

[Lees ook](#)

[Polen kiest uit twee opties: herstel van de rechtsstaat of ruzie tussen regering en president](#)

Italië

„Het land van het populisme”, zo noemt Rooduijn Italië, met lange tijd als belangrijkste populist Silvio Berlusconi, met diens Forza Italia-partij. Intussen is de stemvoorkeur van veel Italianen verschoven naar uiterst rechts. Bij de parlementsverkiezingen van 2022 behaalde Fratelli d’Italia van Giorgia Meloni 26 procent van de stemmen. In de peilingen staat de partij op bijna 29 procent.

Meloni wil via de EU het migratiebeleid veranderen. Ze claimt het onlangs aangenomen [migratiepact](#), dat het mogelijk maakt afgewezen asielzoekers naar terugkeercentra buiten de EU te sturen, als een succes. Onder Meloni zakte Italië van plek 41 op de World Press Freedom Index in 2021 naar plaats 56 dit jaar. Zo oefent haar regering veel invloed uit op de uitzendingen van staatsomroep RAI.

[Lees ook](#)

[In Italië is de lijn tussen radicaal-rechtse politici en neofascisten soms heel dun](#)

Frankrijk

Weliswaar was Front National al jarenlang een factor van betekenis in de Franse politiek, maar toen Marine Le Pen het leiderschap in 2011 van haar vader overnam en een proces van ‘*dediabolisation*’ (‘normalisering’) in gang zette, brak de partij echt door. „Ze heeft het Rassemblement National [partijnaam sinds 2018] van haar extreemrechtse imago ontdaan”, zegt Rooduijn. Bij de landelijke verkiezingen van 2024 boekte Rassemblement met 29 procent van de stemmen haar grootste overwinning tot dusver. In de peilingen staat ze op ongeveer 34 procent.

Sommige standpunten werden gematigder. Niet langer wil Le Pen uit de EU en de euro stappen. Ze staat wel sceptisch tegenover de NAVO: ze wil wel lid blijven, maar Frankrijk terugtrekken uit de commandostructuur van het bondgenootschap.

[Lees ook](#)

[In hoger beroep van Marine Le Pen staat haar deelname aan de presidentsverkiezingen op het spel](#)

Nederland

Voor Nederland hebben de onderzoekers de PVV, FVD en [JA21](#) tot uiterst rechts gerekend. Met die partijen samen stemt dus al meer dan een kwart van de Nederlanders op uiterst rechts. De BBB is door de onderzoekers aangemerkt als grensgeval en niet meegerekend.

Nu de VVD ook steeds verder naar rechts opschuift, lijkt het waarschijnlijk dat uiterst rechts in Nederland verder groeit en niet krimpt. „En de Groep Markuszower en Mona Keijzer zitten nog niet als aparte groeperingen in deze cijfers”, legt Rooduijn uit.

[Lees ook](#)

[Groep Markuszower start nieuwe partij, Rita Verdonk sluit zich aan](#)

Duitsland

Waar Nederland met de PVV al sinds 2006 een uiterst rechtse partij heeft, duurde het in Duitsland tot 2013 voordat de Alternative für Deutschland (AfD) werd opgericht. Aanvankelijk als eurokritische partij, maar vanaf 2015 profileerde de AfD zich vooral als anti-immigratiepartij. In korte tijd boekte ze grote overwinningen. Bij de Bondsdagverkiezingen van februari vorig jaar bijvoorbeeld, behaalde de partij maar liefst 20,8 procent van de stemmen.

„Vermoedelijk vanwege het oorlogsverleden duurde het in Duitsland lang voordat een uiterst rechtse partij doorbrak. Het succes begon in Oost-Duitsland, waar veel mensen zich achtergesteld voelen. Maar ook in westelijke delen groeit de aanhang gestaag. In de peilingen staat de partij intussen op ongeveer 28 procent van de stemmen”, zegt Rooduijn.

Van de uiterst rechtse partijen in Europa behoort de AfD tot de radicaalste. De Duitse binnenlandse veiligheidsdienst bestempelde haar in mei vorig jaar zelfs als rechts-extremistisch. Volgens de inlichtingendienst heeft de AfD ”op etnische afkomst gebaseerde volksopvattingen die zich niet laten verenigen met de vrije democratische basisorde”.

Evengoed zou ze beogen ”bepaalde bevolkingsgroepen uit te sluiten van gelijke deelname aan de samenleving, om hen te onderwerpen aan een ongrondwettelijke ongelijke behandeling”. Verder wil de AfD dat Duitsland uit de EU en NAVO stapt en de banden met Rusland aanhaalt.

[Lees ook](#)

[AfD bindt strijd aan met Bauhaus, door partij-ideoloog in nazi-termen verguisd als ‘dwaalweg van de moderniteit’](#)

Zweden

Problemen rond de opvang en integratie van honderdduizenden migranten die tijdens de vluchtelingencrisis vanaf 2015 arriveerden, hebben de uiterst rechtse partij Zweden-Democraten extra succesvol gemaakt. Het is nu de tweede partij, die gedoogsteun geeft aan een rechtse minderheidsregering.

„De kans is groot dat de Zweden-Democraten na de volgende verkiezingen als een volwaardige coalitiepartner worden geaccepteerd. Evenals in andere landen is het taboe om met uiterst rechts te regeren ook in Zweden aan het verdwijnen”, aldus Rooduijn.

[Lees ook](#)

[Deze Zweedse onderzoeker neemt radicaal-rechtse media serieus. Wat is hun methode?](#)

Verenigd Koninkrijk

„Het districtenstelsel in het Verenigd Koninkrijk maakte het voor kleinere partijen lange tijd lastig zetels te veroveren in het Lagerhuis”, vertelt Rooduijn. In elk kiesdistrict wint namelijk alleen de kandidaat met de meeste stemmen. Nigel Farage lukte het in 2015 alsnog, met de UK Independence Party. En in 2024 met haar opvolger Reform UK. De economische malaise – mede veroorzaakt door de Brexit – en zorgen over immigratie hebben de decennialange almacht van Labour en de Conservatieven doorbroken.

In de peilingen staat Reform onderwijl op circa 25 procent van de stemmen. Er is ook een nog extremere afsplitsing, Restore Britain, die in de peilingen op ongeveer 4 procent uitkomt. Rooduijn: „Net als in Duitsland zou uiterst rechts in het VK nu op bijna 30 procent van de stemmen uitkomen bij landelijke verkiezingen.”

[Lees ook](#)

[Reform UK staat op forse zetelwinst. Maar besturen doet de partij van Nigel Farage nog niet zo soepel](#)

Spanje

„Net als in Duitsland duurde het in Spanje, dat tot 1975 een dictatuur kende, tot 2013 voordat met Vox een succesvolle uiterst rechtse partij werd opgericht”, zegt Rooduijn. Bij de parlamentsverkiezingen eind 2019 behaalde Vox 15 procent van de stemmen, in 2023 12,4 procent.

De partij raakte meermaals in opspraak door extreemrechtse uitspraken, onder meer over het deporteren van miljoenen migranten. In recente peilingen haalt de partij rond de 17 procent.

[Lees ook](#)

[Met doorbraak hard rechtse partij Vox wordt Spanje een doorsnee Europees land](#)

Kiezers uit het midden verrechtsen

„Veel mensen verklaren de snelle groei van uiterst rechts doordat mensen plotseling extra ontevreden werden of een strenger migratiebeleid willen. Maar tussen 2002 en 2022 is die onvrede in Europa niet sterk toegenomen en ook de ideeën over immigratie bleven redelijk stabiel”, zegt Rooduijn.

Volgens de politicoloog hebben veel uiterst rechtse partijen betere communicatiestrategieën geleerd, waarmee ze zich ontdoen van associaties met extreemrechts. Zo kunnen ze succesvoller kiezers uit het midden trekken. Ook speelt mee dat rechtse middenpartijen vaak niet konden doen wat ze beloofden over migratie, omdat EU-regels die mensenrechten waarborgen dat verhinderden. Door steeds radicalere standpunten in te nemen, hebben middenpartijen uiterst rechts ook steeds meer gelegitimeerd. „En sinds corona is de onvrede in Nederland en enkele andere Europese landen wel flink toegenomen. FVD is in Nederland nu echt een partij voor de afgehaakte kiezer”, zegt Rooduijn.

Hij verwacht dat Europa door de verdere opkomst van uiterst rechts verder in zichzelf keert. De geopolitieke dreigingen zal de EU waarschijnlijk wel overleven, maar onder invloed van de nationalistische tendensen mogelijk minder invloedrijk worden. Ook voorziet Rooduijn een strenger gezamenlijk Europees migratiebeleid.

En in meerdere landen kan de rechtsstaat onder druk komen te staan. „In het meest extreme geval krijgt Frankrijk een uiterst rechtse president, wordt Nigel Farage de grootste in het VK en wordt de AfD de grootste in Duitsland. We hebben in de VS gezien hoe snel het dan kan gaan met de afbraak van de democratie en de rechtsstaat”, aldus Rooduijn.

Giorgia Meloni, de Italiaanse premier, houdt een speech op een uiterst rechts evenement.

Aanhangers van het uiterst rechtse FOX zwaaien in Madrid met vlaggen.

Foto Luis Soto / SOPA Images / LightRocket via Getty Images

Marine Le Pen zingt het Franse volkslied in 2025 in Parijs.

Foto Remon Haazen / Getty Images

Afbeeldingen van het gezicht van de uiterst rechtse Reform-leider Nigel Farage, in Wigan in het Verenigd Koninkrijk.

Foto Adam Vaughan / ANP / EPA

AfD-partijleider Alice Weidel krijgt een staande ovatie na een toespraak in het Duitse parlement.

Foto Nadja Wohlleben / Reuters